

Stockholm 08.07.02

MER RELEVANTA MÅL FÖR GOD BEBYGGD MILJÖ

Sveriges Arkitekter har ombetts att yttra sig om Miljömålsrådets utvärdering av Sveriges miljömål 2008. Sveriges Arkitekter är yrkes- och intresseorganisation för arkitekter, landskapsarkitekter, inredningsarkitekter och planeringsarkitekter. Förbundet representerar mer än 95 % av de yrkesverksamma och har totalt 10600 medlemmar.

Våra medlemmar är ett viktigt led i uttolkningen av miljömålen och då särskilt God bebyggd miljö. Både i rollen som tjänstemän i den offentliga förvaltningen och indirekt som konsulter inom planering och byggande. Arkitekternas kompetens utgår från en helhetssyn på den byggda och anlagda miljön och är främst inriktad på att hantera förändringar som kan utveckla och förbättra miljön med hänsyn till allmänna och enskilda intressen.

Vi vill därför ta detta tillfälle i akt att delge regeringen våra erfarenheter av miljömålet God bebyggd miljö. Vi vill också passa på att framföra några förslag till hur detta miljömål kan utvecklas.

Sammanfattning

Sveriges Arkitekter stöder utredningens förslag att tillsätta en utredning för att undersöka behovet av ett nytt delmål inom miljömålet God bebyggd miljö, men menar att det snarare bör handla om materialåtervinning och en översyn av de övriga delmålen och den övergripande målsättningen för detta miljömål, än om ett ytterligare förtydligande av detta som ”miljöanpassat byggande”.

Sveriges Arkitekter anser därför att de delmål som berör kretsloppsfrågor kan inordnas under ett nytt delmål som preciseras till frågor om miljövänlig produktion av material, minskad deponi av material och avfall som är negativa för ekosystemet och återvinning av material.

Sveriges Arkitekter anser därför att miljömålet God bebyggd miljö måste kompletteras med en generell definition som förklarar bebyggelsens betydelse för uppnåendet av samtliga miljömål, liksom betydelsen av en kompetent tvärfacklig och tvärssektoriell samordning av miljömålen i hanteringen av den byggda miljön.

Sveriges Arkitekter föreslår därför att det kulturhistoriska delmålet vidgas till att även omfatta innovativ och samtida arkitektur av hög kvalitet och att detta mål då

kan omformuleras till Kulturellt värdefull miljö i enlighet med kulturmiljö- samt arkitektur-, form- och designpolitikens mål.

Sveriges Arkitekter föreslår slutligen att miljömålet God bebyggd miljö kompletteras med preciseringar för utvärdering som även berör sociala och kulturella mål som speglar bebyggelsens arkitektoniska kvalitet och sociala värden som kan uppnås genom utveckling och förändring i den befintliga miljön så att utvärderingarna speglar en mer balanserad avvägning av natur- och humanekologiska miljömål.

Utgångspunkter

Sveriges Arkitekter kan konstatera att Miljömålen nu är etablerade som utgångspunkt för miljöarbetet i samhället och en viktig grund för att hantera miljöhot och störningar. De fungerar mindre bra för att styra mot förbättringar som bygger på utveckling och förändring av miljön. De fokuserar på problem, inte möjligheter.

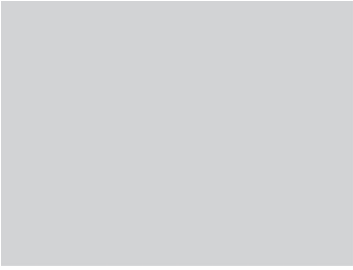
Samtidigt kan miljöbegreppet tolkas vitt. I Miljömålen omfattar begreppet både störningar av en förmodat harmonisk och stabil yttre miljö, men också störningar av människans hälsa i den inre byggda miljön och dessutom skydd av den befintliga kulturmiljön. Den gemensamma utgångspunkten är att en god miljö uppnås genom att ta bort störningar och skydda det befintliga, snarare än att tillföra nya egenskaper. Men en störningsfri miljö är inte detsamma som en god miljö. Inte minst miljöpsykologisk forskning pekar mot att människan behöver stimulans, delaktighet och respons från sin omgivning för att må bra.

Att miljöbegreppet givits en så vid definition är i sig riktigt, men den grundläggande principiella skillnaden mellan olika typer av miljömål skulle kunna tydliggöras. Inte minst för att underlätta avvägningar och prioriteringar. I det dagliga arbetet med att anpassa miljömålen till de lokala förutsättningarna måste det finnas utrymme för avvägningar. Miljökonsekvenser ska ställas mot Människokonsekvenser, samtidigt som människan i grunden är en del av det ekologiska systemet. Vi kan tala om en humanekologi, d.v.s. en ekologi som utgår från och respekterar mänskliga värden, utan att bortse från att människan själv också är beroende av en fungerande biosfär. Ett resonemang som inte minst utvecklats vid SLU Ultuna och i professor Per G Bergs forskning. Det kan då konstateras att de Miljömål som kan beskrivas som humanekologiska är färre och svagare uttryckta än de naturekologiska. Därmed är det svårt att göra en väl avvägd tillämpning av Miljömålen i den fysiska planeringen och byggandet. Det blir i praktiken svårt att hävda de humanekologiska kraven som de formuleras i PBL, mot de naturekologiska som främst stöds av Miljöbalken.

Men även när humanekologiska miljökrav, som till exempel god ljudmiljö, ska tillämpas blir den praktiska hanteringen trubbig. Framförallt därför att miljölagstiftningen inte ger tillräckliga möjligheter att väga individuella störningar mot globala, regionala, eller ens lokala miljövinster i kvarteret.

De olika miljömålen är inte heller konfliktfria sinsemellan och de är delvis överlappande. Strukturen skulle kunna bli tydligare och framförallt ge bättre stöd för prioriteringar. Detta är, som bland annat påpekats av en delrapport till Ansvarskommitténs utredning, en förutsättning för att arbeta med målstyrning i offentlig förvaltning. (Styrning av Markanvändning och Miljö, BTH 2006)

Samtidigt är miljömålen inte heller heltäckande. Inte minst i miljömålet God bebyggd miljö framstår en obalans mellan naturekologiska och humanekologiska

mål tydligt när delmålen preciseras. Sveriges Arkitekter anser att det i grunden handlar om att de preciseringar som görs inte speglar hur begreppet normalt förstås. Framförallt framstår sammanblandningen med målet om god resurshushållning med naturgrus, liksom minskat miljöfarligt avfall, som förvillande. Dessa frågor borde samlas i ett eget ”kretsloppsmål” eller liknande, eftersom de berör industrin i lika hög grad som bebyggelsen. Det skulle stärka trovärdigheten för detta miljömål.

En annan övergripande fråga som bidrar till otydlighet kring miljömålen är dessas relation till lagstiftning och EU-direktiv. Grad av genomförande av ny lagstiftning för att uppnå centrala miljömål diskuteras inte i utredningen. Det vore naturligt att utvärderingen även omfattar en sammanställning av sådana åtgärder. Att utvärderingen inte går att relatera till sådan information framstår som en stor brist och har försvårat vår bedömning av utvärderingens relevans.

Förslag till förändring av delmålet God bebyggd miljö

Sveriges Arkitekter har som sin utgångspunkt att God bebyggd miljö inte kan definieras som störningsfrihet. För Sveriges Arkitekter är det självklart att definiera God bebyggd miljö utifrån positiva egenskaper hos den byggda miljön, snarare än som frånvaro av störningar och skadeverkningar på naturmiljön. Denna tolkning av begreppet God är vi övertygade om att vi delar med stora delar av befolkningen. Om detta miljömål ska kunna tas på allvar och bli begripligt utanför en snäv krets av naturekologer måste det därför kompletteras med de andra mål för den byggda miljön som inte minst formulerats inom politiken för arkitektur, form och design.

I ett delbetänkande från Rådet för arkitektur form och design från april 2008 (Ett centrum för arkitektur, form, design och gestaltningen av den gemensamma miljön Rapport RAFD 2008:1) kan God bebyggd miljö sägas handla om:

- Kvalitet och skönhetsaspekter.
- Kulturhistoriska och estetiska värden i befintliga miljöer.
- Hög kvalitet inom arkitektur, formgivning, design och offentlig miljö.
- Föredömlig behandling av kvalitetsfrågor i offentligt och offentligt stött byggande, inredande och upphandling.
- Utveckling av Svensk arkitektur, formgivning och design i ett fruktbart internationellt samarbete.

Dessa övergripande mål har sedan preciseras i direktiven till Rådet för arkitektur, form och design (direktiv 2004:24) som att de ska arbeta för:

- Formgivningens betydelse för att skapa ändamålsenliga arbetsplatser,
- Vardagslivets behov och våra gemensamma miljöer ur ett medborgar- och brukarperspektiv.
- Offentliga inomhus- som utomhusmiljöer där främst barn och ungdomar vistas.
- Konceptet Design för alla, dvs den byggda miljös ökade tillgänglighet.

Till detta kan läggas Kulturmiljömålen antagna av Riksdagen 2000 (prop. 1998/99:114):

- Ett försvarat och bevarat kulturarv,
- Ett hållbart samhälle med goda och stimulerande miljöer och med kulturmiljöarbetet som en drivande kraft i omställningen,
- Allas förståelse, delaktighet och ansvarstagande för den egna kulturmiljön samt
- Nationell och internationell solidaritet och respekt inför olika gruppers kulturarv.

Sammanfattningsvis har även arkitekturpolitiken som övergripande mål att ”främja en långsiktigt hållbar samhällsutveckling”. Rådets sekreterare Claes Ericsson skriver också som ett förtydligande till detta, i samband med vår kommunikation kring detta yttrande över miljömålen, att ”rådets ståndpunkt på en mer generell nivå har varit att den sociala dimensionen har undervärderats i svensk miljöpolitik och därför är underutvecklad. Grundlogiken handlar om att utveckla ett intelligent samspel med medborgarna, genom att de miljövänliga lösningarna blir de attraktiva och realistiska lösningarna på människors behov, så att man inte tvingas utan ser egna fördelar med att välja den bättre lösningen. Och just där har arkitekter, formgivare och designer en central roll att spela, genom att skapa morgondagens attraktiva lösningar inom arkitektur, form och design.”

Målstyrning av God bebyggd miljö

Mot en sådan utvidgning av miljömålet God bebyggd miljö kan invändas att det är svårt att mäta måloppfyllelse. RAFD har också i en delrapport tagit upp frågan om mätbara mål och konstaterar att det är svårt att på ett rättvisande sätt mäta arkitektoniska kvaliteter. (Den omätbara kvaliteten, RAFD 2007) Den metod som förordas kan snarare sägas vara att skapa engagemang och ansvarstagande för mänskliga värden i byggandet genom samtal och dialog. Rådet föreslår ingen särskild metod för att mäta mål för den byggda miljöns arkitektoniska kvalitet, men nämner till exempel förekomsten av stadsarkitekter på kommunerna som ett kriterium. De har även gjort en undersökning av kännedomen om arkitekturpolitiken på offentliga myndigheter och verk. Detta är mätmetoder som skulle kunna tillämpas.

Sveriges Arkitekter vill därför peka på ett sätt att mäta uppfyllandet av arkitekturpolitikens mål som kan fungera inom ramen för miljömålsarbetet. Förekomsten av arkitekturråd, arkitekturprogram och arkitekturpolicy i offentlig verksamhet ger en tydlig indikation om arkitekturpolitikens genomslag. Ofta benämns dessa program även med förledet kvalitets-, skönhets- eller gestaltnings-. Sveriges Kommuner och Landsting har gjort vissa ansatser till den typen av utvärderingar av kommunal verksamhet som skulle kunna tas till utgångspunkt av Miljömålsrådet. Utvärderingar pekar också mot att förekomsten av dessa verksamheter och dokument har en positiv inverkan på den berörda organisationens förmåga att producera god stadsbyggnad och arkitektur. Ytterligare ett sätt att mäta arkitektoniska kvalitetsmål är att studera förekomsten av arkitekturtävlingar i verksamheten, liksom grad av genomförande av dessa samt om de genomförda förslagen blivit belönade med priser. Forskargruppen arc.plan på KTH arbetar under ledning av Magnus Rönn med att utveckla denna typ av utvärderingsmetodik.

Sveriges Arkitekter anser att på sikt måste Sverige få en arkitektur-, stadsbyggnads- och designpolitik som förenar ett miljötänkande med samhällets sociala utvecklingsbehov.

Men även med utgångspunkt i Miljömålens övergripande premisser att God miljö är en störningsfri miljö, framstår Miljömålsrådets förslag till förändrade preciseringar som torftiga.

Dels med tanke på att flera av preciseringarna bara handlar om att det ska finnas strategier och program för hantering av målen, och därför inte kan anses mäta genomförandet i sak.

Dels med tanke på att samhällskraven som sådana ständigt utvecklas med nya lagar, regler och standarder och därmed att golvet för miljöarbetet förändras. Här finns en grundläggande otydlighet i miljömålsarbetet som handlar om hur det anknyter till befintlig lagstiftning inom planering och byggande.

Men även föreställningen att God bebyggd miljö är ett mål som ska uppnås inom en viss tid är missvisande.

Begreppet God bebyggd miljö kan närmast beskrivas som den biotop människan ska leva i. Människans behov är föränderliga över tid beroende på ekonomisk, teknisk och social utveckling liksom de värderingar som präglar det mänskliga samhället. Den bebyggda miljön avspeglar dessa förhållanden och kan därför aldrig slutligen uppnås – för i så fall skulle utvecklingen stagnera. Den bebyggda miljön är föränderlig och kommer alltid att vara så. Dess uppgift är att tjäna människors föränderliga behov utifrån den fysiska miljöns givna förutsättningar och utvecklingsmöjligheter.

Varje nytillskott inom bebyggelsen ska givetvis både i sig själva leva upp till dagens lagkrav och helst dessutom vara innovativt och höja ribban för den framtida bebyggelsen. Men nybyggandet omfattar bara omkring 2% av den totala bebyggelsen. För att hela bebyggelsen ska utvecklas krävs också en strategisk förvaltning.

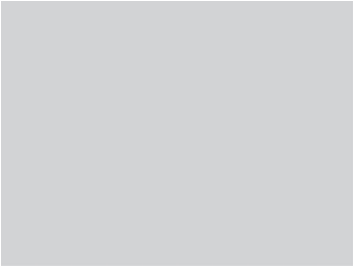
Här finns svagheter i det svenska förvaltningssystemet som försvårar utvecklingsarbetet, men också en grundläggande ekonomisk logik som handlar om att tidigare investeringar måste skrivas av innan det är ekonomiskt möjligt att gå in och ändra i bebyggelsen. Med 2% tillväxt tar det i princip 35 år att förändra hela bebyggelsen, men i praktiken förmodligen ännu längre tid. Avskrivningstiden har också en viss betydelse, men det dikteras också av vad som är ekonomiskt möjligt och står i relation till BNP och ekonomisk tillväxt. Det betyder i princip att inga miljömål som ska gälla för hela den byggda miljön kan ha en kortare tidshorisont än 35 år, förutsatt en tillväxt på 2%! Men eftersom den tekniska, sociala och ekonomiska utvecklingen hela tiden förändrar målbilden blir resonemanget också svårt att tillämpa i praktiken. Stora delar av den byggda miljön kan vara mycket bättre än miljömålen utan att de uppnåtts i hela bebyggelsen. Sättet att utvärdera detta miljömål kan ge en onödigt pessimistisk bild av verkligheten och bidrar inte på något meningsfullt sätt till ett fortsatt arbete.

En mer framåtsyftande fråga att utvärdera är snarare vilken nivå som nybyggandet ligger på. För att inte tappa bort helhetsperspektivet borde utvärderingen åtminstone särredovisa åtgärder i befintlig bebyggelse respektive nybyggande.

I det följande vill Sveriges Arkitekter även bidra med förslag till utvecklade och delvis nya preciseringar av delmålen inom miljömålet God bebyggd miljö.

Planeringsunderlag

Trots att PBL anger god resurshushållning som en övergripande målsättning görs inga utvärderingar av i vilken utsträckning denna lagstadgade målsättning efterlevs i planering och byggande. Markanvändningen i våra städer antas ha fyrdubblats räknat per invånare sedan 1950-talet. Jordbruksmarken har under många år i ökande utsträckning tagits i anspråk för bebyggelse, trots att vi vet att detta är en långsiktigt outhärlig resurs för mänskligheten. Vore det inte rimligt att utveckla indikatorer som mäter efterlevnaden av de lagkrav som redan finns?

Det känns tämligen meningslöst att kräva av kommunerna att de till de befintliga kraven på översiktsplaner ska lägga särskilda dokument som hanterar miljömålen i sig, när de knappt ens klarar att leva upp till lagkraven. Det är ett ineffektivt arbetssätt.

Det förefaller också tveksamt att bara mäta antalet kommuner som skaffat sig planeringsunderlag för att hantera miljömålen, när vi vet att betydelsen i sak varierar kraftigt med kommunens belägenhet och befolkningens mängd. Det vore intressantare att veta vilka kommuner som genomfört konkreta åtgärder för att förbättra sin miljö.

Men med utgångspunkt i den nuvarande preciseringen så skulle också listan över frågor som kommunerna ska arbeta med kunna kompletteras med tex strategier för att underlätta den rumsliga hanteringen av avfall och strategier.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

Sveriges Arkitekter kan vitsorda de brister som beskrivs. Vi vill samtidigt påpeka att den övergripande orsaken till dessa brister är kommunernas brist på stadsarkitekter som har mandat och kompetens att förvalta kommunens byggda miljö på ett sätt som både tillgodoser den befintliga bebyggelsens värden och även bidrar till att skapa nya miljöer med motsvarande och även högre kulturella värden. Enligt dagens lagstiftning är det byggnadsnämnden som bedömer om det finns kulturhistoriska värden att beakta i de ärenden som nämnden beslutar om. Det är i kommunernas planering och bygglovhantering som dessa frågor måste hanteras.

Sveriges Arkitekter vill därför föreslå att det kulturhistoriska målet med stöd i den ovan refererade kultur- och arkitekturpolitiken omformuleras till ett mer generellt Kulturmiljömål. Sättet att mäta målet kan då också till exempel kompletteras med mätning av kommunernas tillgång på arkitektkompetens, men även mer sakliga mått såsom antalet genomförda arkitektävlingar i kommunen, prisbelönta byggnader och förekomsten av arkitekturråd och arkitekturprogram. Priser förekommer nu också i många olika kategorier och skulle kunna klassificeras beroende på vad de betonas och deras räckvidd (lokala, nationella eller internationella) och aspekt (del eller helhet).

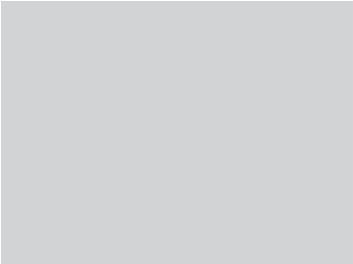
Buller

Sveriges Arkitekter delar uppfattningen att bullerarbetet måste bli mer systematiskt och inriktas på åtgärder vid källan. Detta har dessutom stöd i EU direktiv.

Bulleråtgärderna i den byggda miljön har däremot i sig själva ofta andra mycket negativa och störande konsekvenser för den sociala miljön genom visuella barriäreffekter och ett markslösande byggnadssätt. Delmålet står därför ofta i konflikt med det som kan tolkas in i det övergripande målet om en God bebyggd miljö. De strategier som bygger på kompensationsåtgärder som bland annat prövats i Stockholm bör utvärderas och övervägas att tas med i framtida utvärderingar.

Uttag av naturgrus

Sveriges Arkitekter har svårt att se hur detta delmål överhuvudtaget hör hemma under miljömålet God bebyggd miljö. Det bör istället tillskapas ett nytt

övergripande miljömål som handlar om återbruk och bevarande av ändliga naturresurser som naturgrus, men också åkermark och avfallshantering.

Avfall

Se kommentar angående naturgrus. Sveriges Arkitekter förelser att i den mån som bebyggelsen berörs av detta mål överhuvudtaget så handlar det om att bebyggelsens rumsliga organisation ska möjliggöra en effektiv kretsloppshantering med sopsorteringsrum, sopsugar och återvinningsanläggningar i grannskapet. Dessa frågor för den fysiska miljöns planering och gestaltning är kraftigt undervärderade i det nuvarande arbetet med detta miljömål i kommunerna, vilket leder till en allmän förslumning av de halvoffentliga rummen kring våra bostäder och en försämrad service och professionalitet i hanteringen.

Kanske skulle frågan om förekomst av program för omställning av den byggda miljön för hantering av sopåtervinning beröras i samband med preciseringen till delmålet Planeringsunderlag som antytts ovan.

Energianvändning

Inom detta område händer nu mycket och bedömningen framstår som pessimistiskt. I preciseringen saknas dessutom både industrins och transportsektorns del i energiförbrukningen.

Samtidigt finns anledning att ifrågasätta om energibesparing ska ges högre prioritet än övergång till förnyelsebar energi. Med den nuvarande definitionen av målet framstår det som ett misslyckande även om all energi skulle bli förnyelsebar.

God inomhusmiljö

Sveriges Arkitekter anser att preciseringarna inom detta mål är fokuserade på några mycket begränsade aspekter. Här saknas bland annat frågor om allergi, mögel, inomhusbuller och emissionsfria byggmaterial. Kravet på ventilation spelar här i och för sig en nyckelroll, men det är ett mer instrumentellt mål. Men givetvis utgör även samhällskraven i PBL och BBR om god rumsfunktion, tillgänglighet, dagsljusbelysning m.fl. en viktig del av detta delmål.

Nytt delmål miljöanpassat byggande

Sveriges Arkitekter ser förslaget att tillsätta en särskild utredning med syfte att utvidga miljömålet God bebyggd miljö till att omfatta ”miljöanpassat byggande” som intressant och konsekvent. Vi föreslår att en sådan utredning ges i uppdrag att granska miljömålet God bebyggd miljö i sin helhet, med tanke på de brister och möjligheter med de befintliga delmålen som vi uppmärksammar i detta yttrande.

Sveriges Arkitekter vill också passa på att peka på några ytterligare frågeställningar som behöver beröras i en sådan utredning.

Ett tänkbart problem med ett ytterligare delmål kring miljöanpassat byggande är att byggande och fysisk planering i princip har beröringspunkter med samtliga miljömål. Frågan är om det behövs ett särskilt delmål för detta, eller om det istället borde ingå som en övergripande definition av God bebyggd miljö. Detta miljömål kan rimligen anses utgå från förhållandet att en bebyggelsen har instrumentell

betydelse för genomförandet av flera av de övriga miljömålen. Det torde vara en rimlig definition av miljöanpassat byggande.

God bebyggd miljö handlar därför till stor del om att samordna alla olika miljökrav på byggnader i ett praktiskt utförande och i en process som integrerar många olika sektorer och kunskapsområden. Här har, som utredarna också föreslår, både projektering och utförande betydelse, men samordningsarbetet måste framförallt ske i projektering och – inte minst – den fysiska planeringen. Vid utförandet är det kontrollen av efterlevnaden av planer och projektering som är central. Det kan därför ifrågasättas om det finns några ytterligare egna delmål som återstår att ta upp i form av preciseringar när de befintliga målen kompletterats så som Sveriges Arkitekter föreslagit i detta yttrande.

Ett par frågor som i och för sig skulle kunna tas upp under ett nytt delmål för miljöanpassat byggande är de generella frågorna om materialanvändningens eventuella skadeverkningar på ekosystemen och bebyggelsens kretsloppsanpassning. Utöver att materialen som sätts in i byggnaderna ska vara hälsosamma för de människor som vistas i byggnaderna, som vi ovan föreslår kan förtydligas under delmålet Hälsosam inomhusmiljö, så ska material också kunna återvinnas vid rivning och inte bidra till miljöförstörelse när de produceras. Men denna fråga skulle passa bättre under ett det nya delmål för Återvinning och kretslopp som vi diskuterade ovan i anslutning till diskussion om sammanslagning av delmålen Naturgrus och Avfall.

En annan fråga som kanske skulle kunna tas till utgångspunkt för en precisering av ett nytt delmål för miljöanpassat byggande är vad som också skulle kunna benämnas "kompensation för naturintrång", såsom påverkan på biologisk mångfald eller minskade växttytor. Detta är något som lyfts fram i många av de pilotprojekt inom stadsbyggande som genomförts i Sverige på senare år. Framförallt i Hammarby sjöstad i Stockholm och Västra hamnen i Malmö (Boo1).

I den internationella diskussionen ges denna aspekt ännu större vikt. Då framförs ofta också möjligheter att utnyttja bebyggelsen även för att kompensera för andra miljöstörningar, så att bebyggelsen inte bara hanterar sitt eget "fotavtryck", utan även bidrar till att kompensera för andra verksamheters fotavtryck, som till exempel trafiken. Byggnader kan utformas så att de minskar bullret på gatorna, inte bara inomhus. De kan bekläs med växter och luftfilter som ger staden en bättre luft. De kan skapa skugga och skydd mot dåligt klimat. De kan kombineras med lokal energiproduktion som kan ge generera ett överskott även till omgivande bebyggelse och verksamhet. De kan utformas för att ta hand om sitt eget spillvatten och för att minimera vattenförbrukning och till och med ge plats för hantering av avloppsvatten från omkringliggande bebyggelse.

Allt detta är kostsamma åtgärder som framstår som mer motiverade i mer hårt urbaniserade regioner runt om i världen än i Sverige, men på sikt kommer detta att få ökande betydelse även hos oss. Det finns till exempel ett stort behov internationellt av att utveckla nya sätt att integrera växtlivet med bebyggelsen. Här kan miljömålsarbetet hjälpa till att driva fram nya förebildliga lösningar. Men på det stora hela framstår ett sådant nytt delmål som ganska överflödigt i dagsläget. Det vore bättre att förtydliga att detta är en övergripande uppgift för hela miljömålet God bebyggd miljö.

Som ett sätt att precisera detta vid en utvärdering skulle det miljöklassningssystem som utvecklats inom ramen för bygga-Bo-dialogen kanske kunna användas.

Slutord

Sveriges Arkitekter arbetar långsiktigt för en kompetent hantering av den byggda och anlagda miljöns utveckling och betydelse för människors livskvalitet och samhällets långsiktiga hållbarhet. Vi bifogar här vår nyligen publicerade skrift om Hållbar stadsutveckling som närmare beskriver vad vi ser som väsentliga uppgifter för politiken inom detta område.

Vi ser fram emot en fortsatta dialog om Miljöpolitikens utveckling och inriktning. Den är en väsentlig utgångspunkt och förutsättning för utvecklingen av framtidens städer och arkitektur.

Detta yttrande har utarbetats av Sveriges Arkitekter med stöd av sin akademi för fysisk planering och dess ordförande Erland Ullstad. Yttrandet har utarbetats i samråd med Claes Eriksson hos Rådet för arkitektur, form och design samt Magnus Rönn på KTH.

Stockholm den 2 juli 2008

Pehr Mikael Sällström